

2-kazus

Komila o'zining ichkilikboz erini yo'qotish uchun uni zaharlamochi bo'ladi. Shu maqsadda u ichiga o'ldiradigan dozada zahar solib, ikkita kotlet tayyorladi. Kechki ovqat paytida Komila zaharlangan kotletlarni erining oldiga qo'ydi. Ammo eri do'stinikida ovqatlanganini aytib, kotletlarni yemadi.

Tergovchi Komilaning harakatini JKning 25, 97-moddasi 1-qismi bilan kvalifikasiya qildi. Himoyachi esa Komila 26-moddaga asosan jinoiy javobgarlikka tortilmasligi kerak, chunki u erini kotletlarni yeyishga majburlamagan, deydi.

Bo'lib o'tgan voqeani o'rganing, qilmishni yuridik tahlil eting (obyekt, obyektiv tomon, subyekt va subyektiv tomonlarini aniqlang).

Jinoyat kodeksi hamda tegishli Oliy sud Plenumi qaroriga asoslanib, tergovchi, advokat hamda sud tomonidan qilmishga berilgan huquqiy baholarning har birini muhokama qiling va unga nisbatan o'z fikringizni bayon eting.

Jinoyat kodeksining 9-moddasida shaxs qonunda belgilangan tartibda aybi isbotlangan ijtimoiy xavfli qilmishlari uchungina javobgar bo'lishi belgilab qo'yilgan. Jinoyat kodeksi 10-moddasida esa qilmishda jinoiy tarkibining mavjudligi aniqlangan har bir shaxs javobgarlikka tortilishi belgilab qo'yilgan.¹

Agar qilmishda jinoyat tarkibidan birortasining mavjud emasligi qilmishni jinoyat deb topishga asos bo'lmaydi. Kazusdan kelib chiqib fikr yuritadigan bo'lsam, ayblanuvchi shaxs Komila erini zaharlab o'ldirishni maqsad qilgan. Mana shu qilmishni amalga oshirish uchun harakat qilishi ya'ni zaharlangan kotlet tayyorlashi jinoyatga tayyorgalik ko'rganini anglatmoqda. Keyingi jarayonda qilgan harakatidan esa erini o'ldirishga qasd qilganini anglab olish mumkin. Jinoyat subyektiv tomonining zaruriy belgisi hisoblanmish aybning mavjudligini o'zi ham jinoiy javobgarlikka tortishga asos bo'ladi. Ushbu kazusda aybning shakllaridan biri hisoblanadigan qasd orqali jinoyat sodir etilmoqda.

Bu yerda bir nechta savol tug'ilishi mumkin:

1. Ayb o'zi nima.
2. Aybning qanday shakllari mavjud.
3. Qasddan jinoyat sodir etish nima.
4. Ehtiyotsizlik orqali jinoyat sodir etish nima degani.

Bu savollar javob berib o'tsam

Ayb bu – Jinoyat kodeksining 20-moddasiga ko'ra, ushbu kodeksda nazarda tutilgan ijtimoiy xavfli qilmishni qasddan yoki ehtiyotsizlik orqasida sodir etgan shaxs jinoyat sodir etishda aybdor deb topilishi mumkin.

Ayb ikki xil shaklda bo'ladi. Qasddan yoki ehtiyotsizlikdan.

Qasd deganda jinoyat kodeksiga binoan jinoyat tamom bo'lgan payt ijtimoiy xavfli qilmish bajarilgan vaqt deb hisoblangan bo'lib, uni sodir etgan shaxs o'z qilmishining ijtimoiy xavflilik xususiyatini anglagan va shunday qilmishni sodir etishni istagan bo'lsa, bunday jinoyat qasddan sodir etilgan deb topiladi.

---

¹ Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси 26-моддаси. Тошкент, «Адолат», .2019.

Ehtiyotsizlik orqasida jinoyat sodir etish deb esa o'z-o'ziga ishonish yoki beparvolik orqasida sodir etilgan ijtimoiy xavfli qilmish ehtiyotsizlik orqasida sodir etilgan jinoyat deb topiladi.

Kazus bo'yicha ayblanuvchi Komilaning qilmishini jinoyat kodeksi 97-moddasi bilan kvalifikatsiya qilinmoqda. Kodeksning 97- moddasini ko'radigan bo'lsak, aybning faqatgina qasddan sodir etilgan shakli bo'yicha javobgarlikka tortilishi belgilab qo'yilgan. Kodeks maxsus qismining ba'zi moddalarida aybning shakllari aniq ko'rsatib o'tilgan. Misol uchun 102- moddaga qaraydigan bo'lsak ham faqatgina ehtiyotsizlik orqali sodir etilgan jinoyatlarga nisbatan qo'llanishi belgilab qo'yilgan. Ushbu kazusda ham ayblanuvchi tomonidan jinoyat qasd orqali sodir etilayotgani ko'rinib turibdi.

Jinoyatni kvalifikatsiya qilishda birinchi navbatda jinoyatning tarkibini aniqlab olish lozim bo'ladi.

Ushbu jinoyatning obyekti sifatida shaxs hayoti turibdi. Kodeksning 2-moddasida kodeksning vazifalari belgilab qo'yilgan. Shundan kelib chiqib kodeks bilan qo'riqlanadigan barcha narsalarni jinoyat obyekti deb ayta olamiz. Eng avvalo inson hayoti daxlsizdir, "Yashash huquqi har insonning uzviy huquqidir. Inson hayotiga suiqasd qilish eng oliy jinoyat"² ekanligi Konstitutsiyamizda ham belgilab qo'yilgan.

Ushbu kazusda jinoyatning obyektiv tomoni ayblanuvchi tomonidan o'z erini zaharlangan kotletlar orqali zahar berib o'ldirmoqchi bo'lganligi hisoblanadi. Ya'ni jinoyatni qanday usulda va qanday vosita orqali sodir etgani tushuniladi. Professor Rustambayevning " Jinoyat huquqi kursi" darsligi 1-tomida jinoyatning obyektiv tomoniga shunday ta'rif berilgan.

Jinoyatning obyektiv tomoni – bu tajovuzning ijtimoiy xavflilik darajasini ifodalaydigan, jinoyat qonuni bilan qo'riqlanadigan obyektga qarshi qaratilgan ijtimoiy xavfli tajovuzning tashqi holatini xarakterlovchi obyektiv, ijtimoiy va yuridik ahamiyatga ega bo'lgan belgilar yig'indisidir.

---

² O'zbekiston Respublikasi konstitutsiyasi 24- modda. Toshkent, "Adolat", 2019.

Obyektiv tomonning zaruriy belgisi qilmish bo'lganligi uchun bunday qilmishni sodir etgan shaxs javobgarlikka tortilishi muqarrardir.

Keyingi qiladigan ishimiz jinoyatning subyetini aniqlab olish kerak bo'ladi. Kazusda esa jinoyat subyekti Komila hisoblanadi. Komila ham voyaga yetgan aqli raso jismoniy shaxs hisoblandi. Jinoyat kodeksining 17- moddasida jismoniy shaxslarning javobgarlikka tortish yoshi belgilab qo'yilgan bo'lib unga ko'ra jinoyat sodir etgunga qadar 16 yoshga to'lgan, aqli raso, jismoniy shaxslargina jinoyat subyekti bo'lishi belgilab qo'yilgan. Belgilangan yoshga yetganlarga javobgarlikka tortilishi mumkin. Javobgarlikka tortishda jinoyat tarkibi muhim ro'l o'ynaydi. Jinoyat tarkibidan birortasining mavjud emasligi jinoiy javobgarlika tortishga asos bo'lmaydi. Ya'ni jinoiy javobgarlikka tortish uchun jinoyat tarkibining hammasi bo'lishi kerak. Ulardan bittasi bo'lmasa ham shaxsni javobgarlika tortish mumkin emas.

Jinoyat subyekti deganda nima nazarda tutiladi. Shunga javob berib o'tsam, jinoyat subyekti bu jinoyat qonunchiligida nazarda tutilgan jinoyatni sodir etgan va ushbu qonunda belgilangan yoshga yetgan aqli raso jismoniy shaxsdir³.

Jinoyatning subyektiv tomoni qilmishga aybdorning ruhiy munosabatidir. Komila tomonidan erini zaharlab o'ldirmoqchi bo'lgani kazusda jinoyatning subyektiv tarafi hisoblanadi. Komilaning motiv va maqsadi ayon bo'lib turibdi. Chunki Komila zaharlangan kotletlarni eri is'temol qilsa o'lishini bilib turibdi. Bilib turib inson hayotiga qasd qilinmoqda. Shuning o'zi ham jinoyatning boshlanganidan darak beradi.

Jinoyat qonunchligida jinoyat subyektiv tomoniga shunday ta'rif berilgan Jinoyat tarkibining subyekt tomoni aybdorning jinoyat qonunida jinoyat sifatida nazarda tutilgan, aybdor o'zi sodir etgan ijtimoiy xavfli qilmishiga nisbatan bo'lgan ruhiy munosabati bo'lib, uning aybi, motivi, maqsadi va his-tuyg'usini ifodalaydi.

---

³ Rustambayev M.X. O'zbekiston Respublikasi jinoyat huquqi kursi. Tom 1. Jinoyat haqida ta'limot. Darslik. 2- nashr, to'ldirilgan va qayta ishlangan – T.: O'zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi Harbiy-texnik instituti, 2018.

Ikkinchidan qiladigan ishimiz advokat va sud tomonidan berilgan huquqiy bahoni tahlil qilishdan iboratdir. Tergovchi Komilaning qilmishini jinoyat kodeksining 25 va 97- moddalari bilan kvalifikatsiya qildi. Jinoyat kodeksining 25-moddasida Shaxsning qasddan qilinadigan jinoyatni sodir etish yoki yashirish uchun shart-sharoit yaratuvchi qilmishi o'ziga bog'liq bo'lmagan holatlarga ko'ra sodir etilishi boshlangunga qadar to'xtatilgan bo'lsa, bunday qilmish jinoyatga tayyorgarlik ko'rish deb topiladi. Jinoyatga tayyorgarlik ko'rganlik va jinoyat sodir etishga suiqasd qilganlik uchun javobgarlik ham ushbu Kodeks Maxsus qismining tamom bo'lgan jinoyat uchun javobgarlikni belgilovchi moddasiga muvofiq hal qilinadi. Qasddan sodir etiladigan jinoyat boshlanib, shaxsga bog'liq bo'lmagan holatlarga ko'ra oxiriga yetkazilmagan bo'lsa, jinoyat sodir etishga suiqasd deb topiladi. 2008-yil 13 maydagi O'zbekiston Respublikasi oliy sud plenumi qarori "Bir necha jinoyat sodir etganda qilmishni kvalifikatsiya qilishga doir masalalar to'g'risida" gi qarorining 13-bandida ham aytilganidek Shaxs tomonidan jinoyatlar majmuini tashkil etuvchi tugallangan va tugallanmagan jinoyatlar sodir etilganda har bir jinoyat alohida — tugallanmagan jinoyat Jinoyat kodeksi 25-moddasi tegishli qismi hamda Jinoyat kodeksi Maxsus qismining tegishli moddasi bilan, tugallangan jinoyat esa — bevosita Jinoyat kodeksi Maxsus qismining tegishli moddasi bilan kvalifikatsiya qilinadi deb aytilgan⁴. Jinoyat kodeksining 97- moddasidan maxsus qism boshlanib bu modda qasddan odam o'ldirish deb nomlanadi. Bunday jinoyatlar uchun qonunda 10 yildan 15 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish jazosi tayinlanishi belgilab qo'yilgan⁵.

Advokat esa Komilaning qilmishini 26-modda bilan kvalifikatsiya qilish kerakligini ta'kidladi. Bu modda jinoyatdan ixtiyoriy qaytish deb nomlanib quyidagicha bayon etilgan. Shaxs jinoyatga tayyorgarlik ko'rish harakatlarini yoki jinoyat sodir etishga bevosita qaratilgan harakatlarni oxiriga yetkazish mumkinligini anglagan holda to'xtatsa, shuningdek jinoiy oqibat kelib chiqishi mumkinligini

---

⁴ O'zbekiston Respublikasi Oliy Sudi plenumining "Bir necha jinoyat sodir etilganda qilmishni kvalifikatsiya qilishga doir masalalar to'g'risi"da qarori. 13-bandi, 2008-yil 13-may.

⁵ Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси 26-моддаси. Тошкент, «Адолат», .2019.

anglagan holda, shunday oqibat kelib chiqishining oldini olsa, jinoyat sodir etishdan ixtiyoriy qaytish deb topiladi. Jinoyat sodir etishdan ixtiyoriy qaytish javobgarlikni istisno qiladi. Jinoyatni oxiriga yetkazishdan ixtiyoriy qaytgan shaxs, agar amalda sodir etgan qilmishida boshqa jinoyat tarkibining barcha alomatlari bo'lsa, ushbu Kodeks bo'yicha javobgarlikka tortiladi.

Jinoyat kodeksining 25-moddasi tamom bo'lmagan jinoyatlar turkumiga mansub bo'lib, jinoyatga tayyorgarlik ko'rish va jinoyat qilishga suiqasd qilish deb nomlanadi. Kazusda Komilaning qilmishini ham jinoyat sodir etishga suiqasd qilish deb kvalifikatsiya qilsak to'g'ri bo'ladi. Chunki qilmishni tamom bo'lmagan jinoyat deb hisoblash uchun qilingan harakat shaxsning o'ziga bog'liq bo'lmagan holatlarga ko'ra oxiriga yetmay qolishidir. Kazusda ham ayblanuvchining qilmishi o'ziga bog'liq bo'lmagan holatga ko'ra oxiriga yetmay qolmoqda. Erining zaharlangan kotletlarni do'stining uyida ovqatlanib kelganligi sababli yemasligi jinoyatni oxiriga yetmay qolishiga sabab bo'lmoqda. Jinoyat kodeksida qanday holatlar jinoyatni oldini olish deb hisoblanishini aniq belgilab qo'yilgan. Jinoyat sodir etishga suiqasd qilishda ko'pincha ayblanuvchi istagan natija yuz bermay qoladi (jabrlanuvchi sog'lig'iga yoki badaniga shikast yetadi). Bu esa jinoyatni tugallangan deb hisoblashimizga asos bo'la olmaydi. Ayblanuvchining maqsadi o'ldirish edi, lekin unday bo'lmay qoldi. O'ziga bog'liq bo'lmagan holat tufayli oqibat kelib chiqmadi. Tamom bo'lgan jinoyat deb topishimiz uchun qonunlarda belgilangan oqibat kelib chiqishi kerak. Shuning uchun ham advokatning talabini be'malol rad qilish mumkin hisoblanadi.

Ushbu jinoyatga jazo tayinlashda nimalarga e'tibor berishimiz kerak: Birinchidan O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi plenumining 24.09.2004-yilgi qarorining (Qasddan odam o'ldirishga oid ishlar bo'yicha sud amaliyoti to'g'risidagi) 3-bandida ushbu jinoyatga o'xshagan jinoyatlarga jazo tayinlashda nimalarga e'tibor berish kerakligi aytib o'tilgan. Ushbu qonunga binoan "Qasddan odam o'ldirishga suiqasd qilish faqat to'g'ri qasd bilan sodir etilishi mumkin, chunki, bunda aybdor o'z qilmishining ijtimoiy xavfli xususiyatini anglagan, jabrlanuvchining o'limiga ko'zi yetgan va uning o'limini istagan bo'ladi, biroq o'lim

aybdorga bog‘liq bo‘lmagan holatlarga ko‘ra (jabrdiydaning faol qarshiligi, boshqa shaxslarning aralashuvi, jabrlanuvchiga o‘z vaqtida tibbiy yordam ko‘rsatilganligi va h.k tufayli) yuz bermaydi⁶.

Shu sababli, aybdorning jabrlanuvchini hayotdan mahrum etish niyatida harakat qilgan-qilmaganligini, o‘lim yuz berishini istagan-istamaganligini va qanday holatlar istalgan natija yuz berishiga to‘sqinlik qilganligini aniqlash zarur.

Ikkinchidan jinoyatga jazo tayinlashda yengillashtiruvchi va og‘irlashtiruvchi holatlar mavjud yoki mavjud emasligini hisobga olish zarur. Jinoyat kodeksining 55 va 56-moddalarida jazoni yengillashtiruvchi va og‘irlashtiruvchi holatlar sanab o‘tilgan. 55-moddaning “v” bandiga e‘tibor qaratsak shaxs jinoyatni og‘ir shaxsiy, oilaviy sharoitlar oqibatida yoki boshqa mushkil ahvolda jinoyat sodir etishini yengillashtiruvchi holat sifatida keltirib o‘tilgan. Yana jazo tayinlashda sud 55-moddada nazarda tutilmagan boshqa holatlarni ham hisobga olishi zarur. Shundan kelib chiqib Komila ham eri spirtli ichimliklarni juda ko‘p miqdorda istemol qilishi oqibatida og‘ir oilaviy sharoitga sabab bo‘lganligi uchun ham o‘ldirmoqchi bo‘lgan bo‘lishi mumkin. Buni ham yengillashtiruvchi holat deb qarash mumkin deb o‘ylayman.

Uchinchidan Ushbu jinoyatga jazo tayinlashda jinoyat kodeksining 58-moddasini ham hisobga olish zarurdir. Sud tamom bo‘lmagan jinoyatlar uchun jazo tayinlashning umumiy asoslariga amal qilgan holda jinoyatning og‘ir yengilligini, jinoiy niyat amalga oshirilish darajasini va jinoyatni oxiriga yetkaza olmaganligi sabablarini ham hisobga oladi deyilgan. Jinoyatga tayyorgarlik ko‘rganlik va jinoyat sodir etishga suiqasd qilganlik uchun jazoning muddati yoki miqdori maxsus qismning tegishli moddalariga muvofiq nazarda tutilgan eng ko‘p jazoning to‘rtidan uch qismidan oshmasligi belgilab qo‘yilgan. Muhtasar qilib aytganda ayblanuvchining qilmishini tergovchi to‘g‘ri kvalifikatsiya qilgan. Ayblanuvchi 25 va 97-modda birinchi qismi bo‘yicha javobgarlikka tortilishi lozim. Himoyachining

---

⁶ O‘zbekiston Respublikasi Oliy sudi plenumi (Qasddan odam o‘ldirishga oid ishlar bo‘yicha sud amaliyoti to‘g‘risidagi) 3-band 24.09.2004-yil

harakati esa asossiz hisoblanadi. Chunki jinoyat kodeksida qanday hollar jinoyatdan ixtiyoriy qaytish hisoblanishi aniq belgilab qo`yilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. O`zbekiston Respublikasi konstitutsiyasi 24- modda. Toshkent, “Adolat”, 2019.
2. Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси 26-моддаси. Тошкент, «Адолат», .2019.
3. Rustambayev M.X. O‘zbekiston Respublikasi jinoyat huquqi kursi. Tom 1. Jinoyat haqida ta’limot. Darslik. 2-nashr, to‘ldirilgan va qayta ishlangan – T.: O‘zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi Harbiy-texnik instituti, 2018.
4. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Sudi plenumining “ Bir necha jinoyat sodir etilganda qilmishni kvalifikatsiya qilishga doir masalalar to`g`risi”da qarori. 13-bandi, 2008-yil 13-may.
5. O`zbekiston Respublikasi Oliy sudi plenumi ( Qasddan odam o`ldirishga oid ishlar bo`yicha sud amaliyoti to`g`risidagi) 3-band 24.09.2004-yil